

omgevingskwaliteit, voor wie?

verdieping 2023 #01

inhoud

2 wethouder Bas van der Pol wil ontwerpkracht terugzien in de stad
interview door
Rens van de Plas

4 een genereuze stad is gebouwd op samenwerking en ideologie
opiniestuk door
Teun van den Ende

7 thuis in de straat?
beeldessay door
Claudia den Boer

17 het moet activistischer; in gesprek met Hilde Blank en Leo van Broeck
interview door Catja Edens

21 ontwerpers en bouwers discussiëren over de stad: 'we moeten veel meer doen dan alleen objecten maken'
panelgesprek met
Tilburgse stadmakers

voorwoord

Tilburg staat voor een belangrijke opgave. De komende jaren moeten zo'n 25.000 woningen worden bijgebouwd binnen het bestaand stedelijk gebied. Daarnaast spelen complexe opgaven op het vlak van klimaat, energietransitie, biodiversiteit en sociale inclusie een belangrijke rol. Uitdagingen die visie en ideologie vereisen om te komen tot hoogwaardige oplossingen. Wat kunnen we in deze tijd en in deze stad verstaan onder kwaliteit van architectuur en omgeving, en hoe kijken we vanuit dit perspectief naar de toekomst?

Met het uitbrengen van deze publicatie probeert CAST vorm te geven aan de complexiteit en gelaagdheid van dit vraagstuk. Want wanneer we het over omgevingskwaliteit hebben, wat zijn dan de kwaliteiten waar we op doelen en misschien nog belangrijker; op wie zijn die kwaliteiten gericht? De *Verdieping* brengt rond deze vraag verschillende stemmen op lokaal en landelijk niveau bij elkaar.

Deze editie van *Verdieping* met als thema 'Omgevingskwaliteit, voor wie?' is de eerste vernieuwde publicatie van CAST. De oude *Verdieping* werd elf keer eerder uitgebracht waarvan de laatste in 2017. De vernieuwde *Verdieping* krijgt qua vormgeving een nieuw jasje én heeft een nieuw inhoudelijk uitgangspunt. Elke *Verdieping* is gekoppeld aan talkshow BOUWSTOF waarbij een thema uit de talkshow verder wordt uitgediept. Hiermee bieden we ruimte voor meerdere perspectieven en invalshoeken. Een frisse blik op opgaves en ontwikkelingen die de urgentie hebben om nader belicht en onderzocht te worden.

Eva Hoonhout & Claudia van der Harst,
programmamakers CAST

over CAST

De kwaliteit van onze leefomgeving (de gebouwde omgeving en het landschap) gaat ons allemaal aan. Centrum voor Architectuur en Stedebouw Tilburg e.o. wil een zo breed mogelijk publiek betrekken bij het gesprek over de ruimtelijke kwaliteit van onze leefomgeving. CAST stelt zich op als podium voor informatie, inspiratie en reflectie en is daarbij zonder uitzondering onafhankelijk. CAST organiseert activiteiten als: stadsgesprekken, talkshow BOUWSTOF, CAST&co netwerk, lezingen, workshops, excursies en publicaties. Om de dialoog aan te jagen en de verbinding te maken tussen beleid en praktijk en tussen stad en land. Voor een positieve impact op de omgevingskwaliteit in regio Tilburg.

cast[©]

Centrum voor Architectuur en Stedebouw Tilburg e.o.
Burgemeester Brokxlaan 1000 | 5041 SG Tilburg | castonline.nl

wethouder Bas van der Pol wil **ontwerpkracht** terugzien in de stad

Compact, stedelijk en groen. Zo ziet het Tilburg eruit waar wethouder stedelijke ontwikkeling, economie en omgevingskwaliteit **Bas van der Pol** naar streeft. Hij pleit ervoor om meer ruimte voor het experiment te scheppen, stadsdelen met elkaar te verzoenen en de bewoner altijd centraal te stellen. Inspiratie haalt hij van net over de grens tot vlakbij de poolcirkel. 'Ik wil iets nieuws neerzetten.'

Als wethouder en in zijn vorige functie als directeur van het Architectuur Instituut Rotterdam heeft Bas van der Pol veel met mensen gesproken over omgevingskwaliteit. Dat waren goede gesprekken, maar Van der Pol wil meer. 'Te lang hebben we een planologische discussie gehad. Dan ging het bijvoorbeeld alleen over grond of mobiliteit. Dat kan nu gewoon niet meer. De gesprekken moeten gaan over het maken van leefbare plekken voor iedereen.'

Zijn ideale beeld van leefbaarheid is een compacte, stedelijke en groene stad. 'De grote kracht van Tilburg is de verwevenheid tussen stad en ommeland en dat het buitengebied zo dichtbij is. Als we dat ommeland in stand willen houden, moeten we dus in de stad compact gaan bouwen. Ik wil daarbij de regie nemen. Ik vind dat wij als lokale overheid ook weer echt stedenbouwkundige plannen moeten gaan maken, zoals we hebben gedaan in de Oostflank en nu doen bij het Kenniskwartier.'

archipunctuur

Daarmee moet de gefragmenteerde stad die Tilburg is tot een eenheid worden gesmeed. Het Louis Bouwmeesterplein als de plek waar het centrum en de Korvelseweg aan elkaar worden gehecht. De Besterd, die door de sloop van het Blauwe Gebouw meer dan ooit in

verbinding kan komen met de Spoorzone. Of de transformatie van het politiekantoor, als schakel tussen het Wilhelminapark en het Museumkwartier. Archipunctuur, om de herdgangen van vroeger tot een stad te maken.

Van der Pol verheft het hyperlokale denken dan ook tot zijn persoonlijke stokpaardje. 'Bij de Besterd gaat het niet alleen om die hoek van het Blauwe Gebouw. Je hebt op de Besterd bijvoorbeeld ook een braakliggend terreintje dat helemaal afgetimmerd is. Dat hebben we jarenlang laten gebeuren. Daar kun je snel overheen stappen omdat het de stad niet echt vooruit helpt, maar ik heb gezegd: bel de eigenaar eens. En als die niks wil, ga dan in gesprek over hoe we daarop kunnen sturen.'

Die terreintjes zijn kleine maar betekenisvolle plekken die zich er goed voor lenen om ruimtelijke uitvinders en ontwerpers weer te laten nadenken over hoe de stad eruit moet zien, denkt de wethouder. 'Op dat soort locaties kunnen we een fantastische stadswoning maken, voor een gezin of voor een groepje studenten. Daar kun je makkelijk een ontwerpcompetitie voor wegzetten. Dan communiceer je als overheid ook dat je zo'n wijk als de Besterd belangrijk vindt. Het gaat mij ook om het allerkleinste schaalniveau.'

ontwerpkracht

We hebben ontwerpkracht nodig. Begenadigde ontwerpers die oplossingen verzinnen waar niemand eerder aan dacht. De woningopgave in de dorpen is zo'n kwestie waar we niet op de oude voet door kunnen gaan. 'We kunnen daar geen tweekappers blijven bouwen. We moeten op zoek naar een nieuwe typologie die compact en stedelijk is, maar ook de dorpse kwaliteit heeft. Of neem de verdichting van onze bedrijventerreinen: we hebben daar tot dusver helemaal geen praktijk in. Iemand zal dus het wiel moeten uitvinden. Daar moet je goed curatorschap op zetten.'

Om die en andere opgaven te tackelen, zoekt de wethouder een plek die die ruimtelijke denkers kan verzamelen en faciliteren. CAST kan daarin een belangrijke speler zijn. 'Maar ook een stadsatelier vind ik interessant. Alexander D'Hooghe was verantwoordelijk voor de transformatie van de Antwerpse Ring. Hij heeft toen langs de Ring lokale ateliers opgezet waar mensen uitgenodigd werden om mee te denken. Inwoners dachten mee over hun eigen leefomgeving en over het grote geheel van de hele ring. Ik vind dat een heel mooi proces.'

inspiratie

Ook aan de andere kant van het continent deed Van der Pol inspirerende voorbeelden op. Hij sprak eerder met architectenbureau White Arkitekter in Zweden. Die moesten de verplaatsing van het mijnororp Kiruna, net boven de poolcirkel, in goede banen zien te leiden. 'Van dat gesprek leerde ik dat het belangrijk is na te denken hoe je mensen meeneemt in een verandering. Een inwoonster van dat dorp kreeg steeds meer weerstand tegen de verhuizing, maar na een beetje doorpraten bleek dat ze vooral bezorgd was dat ze niet meer naast haar burelen kon wonen. Zij zijn toen samen verhuisd.'

Het is die vorm van betrokkenheid die de wethouder bij de inwoners van zijn stad wil tonen. Het gaat niet alleen om voortbewegen, het gaat ook af en toe om stilstand. 'Soms moeten mensen afscheid nemen en een periode van rouw doormaken. Dat is een belangrijk besef om te hebben. Ook in onze stad, als we

bijvoorbeeld aan sloop-nieuwbouw gaan doen. De oriëntatie is belangrijk. Om ons heen kijken. Daar moet tijd voor zijn.'

Van der Pol roemt de Antwerpse en Zweedse initiatieven. Het zijn dat soort experimenten die hem begeisteren. Ook in Tilburg zijn er proeven te vinden die het karakter van de stad prikkelen. 'Ik denk bijvoorbeeld aan De Pont en de drive-in-woningen van Neutelings Riedijk. Die werden gebouwd in een tijd dat het slecht ging met de stad, dus het is best moedig als je dan zoiets doet. En ik denk aan de Interpolistuin: het was heel uniek dat de toren daarnaast compact en hoog werd opgebouwd. Tilburg was destijds nog helemaal geen hoogbouwstad.'

'De gesprekken moeten gaan over het maken van leefbare plekken voor iedereen'

experiment

Dat het architecten soms aan tijd, middelen of ruimte ontbreekt om buiten de kaders te denken is funest voor de bouw- en ontwerpcultuur in de stad en voor nieuwe experimenten. 'Ik denk dat ontwerpers ons juist kunnen helpen om in financieel zware tijden slimmere keuzes te maken. Ik hoop dat bureaus daartoe in staat blijken. De afgelopen jaren is de ontwerpsector minder belangrijk gemaakt. Landelijk en lokaal architectuurbeleid is afgeschaft. Ik denk dat er mensen zijn die weer een leidende rol kunnen oppakken, maar ik heb daar in mijn eentje beperkt invloed op', vindt hij.

Van der Pol wil gaan werken aan wat hij als zijn opgaven ziet. De binnenstad, de Spoorzone en de Piushaven zijn volop in beweging, dus wil de wethouder ook zijn blik wenden naar de naoorlogse wijken in Tilburg-Noord en Tilburg-West, de bedrijventerreinen en de dorpen. Samen met ruimtelijke denkers, met burgers en met professionals bouwen aan de stad. 'Dat gaat echt niet ineens allemaal goed. Ik vind dat we geduld moeten durven hebben om de juiste keuzes te maken.'

Voor beeldessay **thuis in de straat?** heeft fotograaf **Claudia den Boer** in opdracht van CAST een serie gemaakt die prikkelt tot nadenken over Tilburg als woonomgeving.

Den Boer die zelf ook in Tilburg woont, onderzoekt in haar fotografie hoe ze zich verhoudt tot plekken en ruimtes. Kenmerkend aan de fotografie van Den Boer is de stilte in haar beelden en het bijzondere gebruik van licht. Samen zorgen deze elementen dat je met een geheel nieuwe blik naar je omgeving kijkt.

Voor de gelegenheid van deze publicatie ging Den Boer op pad en zocht naar bijzondere nuances in het Tilburgse stedelijk landschap. Wat ze al fotograferend ontdekte was een gelaagde stad met een complex vraagstuk; Hoe kun je een stad, en de ervaring van de kwaliteit

van de woon- en leefruimte vangen in een paar beelden? En wat is dan eigenlijk die kwaliteit? Wat definieert kwaliteit, maar misschien nog belangrijker; wie definieert kwaliteit? Is een gevoel van 'thuis' hetzelfde als 'woon- en leefkwaliteit'? Kun je je thuis voelen op een 'lelijke' plek? Is een kwalitatieve plek een garantie voor een gevoel van thuis? En hoe machtig of onmachtig is de architectuur in deze?

Op poëtische wijze worden we meegenomen in de stad en de relatie van een thuis tot haar omliggende openbare ruimte.

